

Aufredo Gonteri Brito, De actu malo voluntatis

III Februarii MMXXIII

Transcription based on 1 ms. attributed to Brito, and collated with the anonymous Vatican Borgh. 346, perhaps by Henry of Harclay (but dubious). For some of the details and comparison of the two mss. and the texts therein, see the Duba-Friedman-Schabel paper in Rosemann (2010). In this question, V contains the same text (but cf. below).

- B = Breslau, Univ. 195 (I F 184);

<https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/22127/edition/89305/content>

- V = Vatican Borghese 346;

https://digi.vatlib.it/view/MSS_Borgh.346

This seems to be by far the inferior ms.; lots of homeoteleutic omissions, and the scribe probably did not quite know what was going on (‘non ergo’ for ‘verbi gratia’, etc.). V does not contain the replies to the initial objections.

‘*’ indicates dubious reading or meaning.

‘***’ indicates a missing word that I could not read.

[Distinctio XXXVII]

[Q. 1: Utrum actus malus voluntatis substratus peccato sit a Deo immediate effective]

B 657rb
V 83vb

In hac distinctione 37 tractat Magister principaliter de actu malo voluntatis, substrato¹ deordinationem peccati in cooperatione* ad Deum. Ideo principaliter quaero circa hoc **Utrum actus malus voluntatis substratus peccato sit a Deo immediate effective.**

[Quod non]

Quod non, probo: aliquis actus positivus non potest aliquo modo esse sine peccato; ergo si Deus esset causa illius, esset necessario causa peccati. Probatio consequentiae: quidquid causat antecedens, necessario est causa consequentis; sed aliquis actus positivus est antecedens ad peccatum; ergo etc.

10 Praeterea, aliquis est actus qui nullam rationem boni potest habere; ergo non potest fieri a Deo. Consequentia patet, quia omne causatum a Deo est bonum. Probatio antecedentis: nam aliquis est actus qui est malus per essentiam, qui non potest aliquo modo rationem boni habere; patet illud per Aristotelem, 2o *Ethicorum*, quia quidem actus sunt, cum nominati sunt, mali sunt.²

15 Praeterea, est aliquis actus qui nocet facienti et recipienti; ergo nullo modo est bonus.³

Praeterea, Deus quidquid causat, volendo causat; sed quidquid volendo causat, in ordine ad debitum finem causat; ergo si omnis actus sit causatus a Deo voluntate, in ordine ad rectum finem causatur.

Praeterea, si Deus esset causa actus mali, | inquantum actus non potest esse nisi
20 uno duorum modorum: vel quia Deus immediate causaret illum actum, vel quia causaret mediate tribuendo potestatem agendi per quam causat illum actum. Si primo modo, impossibile est quod actus sit malus, quia quod est immediate causatum a Deo, non potest esse malum, nec potest | esse antecedens necessario ad malum. Si secundo modo,
ergo non alio modo est Deus causa bonorum actuum quam malorum, quia et bonorum
25 actuum est hoc modo causa et non aliter, quia dat potestatem agendi. Consequens est falsum; ergo etc.

B 657va

V 84ra

¹V almost consistently writes 'substracto', and this is what the question list by Duba et al. have as well. I have stayed with 'substrato' given that according to the standard view, a sinful act consists of a substrate + a deformity (cf. Aquinas, Scotus, but even Auriol for this), and the question here seems to be about one of the pair.

²? Cf. Arist. *Eth. Nic.* II.1 (1103b, tr. rev. Grosseteste): Ex bene QUIDEM enim EDIFICARE, boni EDIFICATORES ERUNT; ex male autem, mali.

³Cf. Aquinas, *In Sent.* II.37.2.2, arg. 1: Quaedam autem peccata sunt quorum actus nulli boni sunt: quia et facienti nocent, et ei in quem fiunt.

4–5 **immediate effective** om. V 7 esset] est B 7 illius add. actus V 7 consequentiae om. V 8 quidquid] quaecumque V 13 2o] 1o V 14 sunt] fiunt B 15 est om. B 15 recipienti] ei sunt V; add. sit B 18 rectum finem trp. V 19 causa actus trp. V 19 inquantum *lectio dubia* B 20 uno] alterum istorum V 20 quia] quod B 20 quia] quod B 22 causatum] causatam V 23 Si om. V 24 ergo om. V 24 est om. V 24 et om. V 25 et] vel V 25 agendi] agenti! V 25 est om. B

Praeterea, aliquis est actus qui ideo solum est malus quia prohibitus, sicut patet supra (d. 17, de esu* ponu* vetiti*); ergo si ille actus esset a Deo effective, esset a Deo volitus, et est prohibitus; ergo simul volitus et prohibitus. Consequens falsum; ergo etc.

[Ad oppositum]

- 30 **Oppositum arguitur:** Impossibile est aliquem effectum vitare causalitatem primae causae efficientis et universalis, quia omnis causa secunda agit in virtute causae primae agentis. Sed omnis actus substratus peccato causatus a voluntate vel a quocumque alia est actus et effectus positivus; ergo est necessario a Deo causante.

- 35 Praeterea, quod aliquae actiones non sunt a Deo, hoc non est nisi propter hoc quod illis actibus est perversitas annexa et peccatum; et per consequens actus substratus adulterio non esset a Deo; ergo nec terminus actionis esset a Deo. Sed terminus actionis illius est homo generatus, forte ergo ille non esset a Deo – quod est absurdum.

[Opinio doctoris]

- Argumentum doctoris est ad quaestionem: Duplex opinio fuit quam tangit Magister. Una quod actus peccati sunt a Deo inquantum actus sunt, quia sunt ut sit boni. Et de
40 ista opinione tractavit Magister distinctione 32, modo ista. Distinctio 37, capitulo primo recitat aliam opinionem, dicentem quod actus in quo est peccatum, nullo modo a Deo esse potest. Unde in fine primi capituli dicit Magister: *Nullatenus a Deo haec esse dicunt, sive inquantum sunt, sive alio modo.*⁴

- Sed istam opinionem secundam dicit quidam doctor esse propinquam duplici errori.
45 Primus quod sint plura prima principia, quod sic probatur: de ratione primi principii et solius illius est quod possit agere sine auxilio prioris agentis et influentia eius; ergo si voluntas humana posset aliquam actionem producere, cuius Deus auctor non est, voluntas humana rationem primi principii haberet.

- Si dicatur quod voluntas, | etsi posset habere actionem a se, non tamen est principium
50 primum, quia esse ab alio habet et non a se: contra illud arguit dupliciter. Primo sic: cuius esse et virtus ab alio est, eius operatio ab alio est, quia operatio procedit a virtute, sicut virtus ab esse, secundum Aristotelem 2o *Caeli et mundi*, et secundum Dionysium, 11o cap. *Caelestis hierarchia*. Sed esse et virtus cuiuslibet creaturae est a Deo intantum quod esse non posset nisi per actualem influentiam Dei; ergo nec operari. Praeterea, secundo: non
55 vitatur per istam responsionem quin esset primum agens simpliciter. Et si non sequatur primum ens, quia actio non reducitur in aliquod primum agens sicut in causam, et hoc est inconueniens.

⁴*Sent.* II, d. 37, cap. 1.2.

27 ideo] ratio ! V 28 ille] iste V 29 volitus] volutus V 30 aliquem] aliquod V 31 agit] agitur
gens? V 32 quocumque alia] quoque alio B 34 actiones] actione V 34 non om.! V 34 est nisi]
erit V 35 perversitas] obliquitas V 36 actionis] affectionis V 36 Deo add. ergo V 36 actionis illius
trp. V 37 ille] iste 37 absurdum add. ergo argumentum doctoris est V 38 Argumentum doctoris est
om. V 38 Duplex] dicitur V 39 sunt] sit B 40 distinctione 32] 34? V 41 aliam] istam V 41–42
a Deo esse potest] est a Deo V 42 a Deo haec esse] haec esse a Deo V 44 secundam] secundum
autem V 46 illius] unius V 47 aliquam] aliam V 47 auctor] actor B 49 quod add. si V 49 a]
in V 49 non tamen trp. V 51 esse om. V 51 est, eius operatio ab alio om. (hom.) V 51 est] tamen
ens V 52 esse] essentia ! V 52 secundum om. B 53 esse] essentia V 53 intantum] tantum V 54
posset] possit V 54 nisi] non V 54 actualem] virtualem ! V 54 secundo] tertio V 56 quia] et
eius V 56 aliquod primum agens] aliis prius V 56 hoc] non !! V

Secundus error est: actus substratus peccato est ens quaedam positivam, non sicut privatio vel nihilo, sed sicut res in genere ordinatae; ergo si actiones in quibus est peccatum a Deo non sunt, aliquod ens essentiam habens non esset a Deo. Et hoc est contra perfectionem primae causae, cum sit universalis causa omnium, sicut dicitur 2o *Metaph.*

[Opinio propria]

Contra illud ostenditur quod Deus non necessario coagit voluntati in volendo, sed solum causat voluntatem liberam, et ipsa | ex se tunc per libertatem potest elicere actum Deo non coagente nisi secundum primum influxum. Arguo sic: <si Deus coagat,> actus voluntatis non magis esset in potestate voluntatis quam esset quidquid alius actus mere naturalis, cuius principium est aliqua forma naturalis agens per modum naturae; consequens est falsum. Probatio consequentiae: hoc est causa quare creatio mere naturalis non est in potestate voluntatis, quia Deus coagit agenti naturali approximato passo, et si posset quandoque non coagere. Si enim Deus non coageret, posset voluntas impedire actionem naturalis agentis approximato passo, sicut voluntarii agentis. Nam statim Deo non coagente ignis non combuerit, ut patet de fornace Babylonis. Ergo si Deus esset causa efficiens immediata, ita quod actualiter ageret modo voluntatem, non esset actus volendi in sua potestate magis quam actus ignis in ligno. V 84rb

Confirmatur illud: quando aliquid requisitum necessario ad actum non est in potestate voluntatis, nec actus ipse erit in potestate (illud est satis planum); ergo cum actio divina non sit in potestate voluntatis, si illa actio requiritur | ad actionem voluntatis, nullus actus esset in potestate voluntatis. In quibuscumque causis ad eundem effectum concurrentibus, prima non est in potestate secundae, quia secunda pars ordinatur primae in causando, et secunda non determinat actionem primae causae, sicut homo non determinat actionem solis in generando hominem. Ergo si voluntas creata et voluntas increata sicut duae causae concurrent, manifestum est quod voluntas increata esset superior et per consequens non esset in potestate voluntatis causatae determinare eam ad volendi; ergo etc. B 658ra

Praeterea, Deus non agit aliquid extra se nisi volendo; unde ipsum agere rem non est nisi ipsum velle rem esse. Ergo si Deus ageret actum positivum substratum peccato, vult illum actum esse; ergo vult contradictoria. Probatio: vult iste malum non fieri, et per consequens vult illud non fieri sine quo malum esse non potest, et pro isto o⁵ pro quo non potest illud esse sine malo; ergo vult istum actum non fieri.

⁵Don't know what these are. They look like a crossed out 'o', and occur somewhat regularly in the next column as if to fill the space when necessary.

58 non] nec V 59 privatio vel nihilo] n. vel p. V 59 sicut] sunt V 59 in genere ordinatae] ordinatae in genere V 59 actiones in quibus] actus V 60 non] nec V 61 2o] 3o V 62 ostenditur] ostendo V 63 et om. V 63 se om. V 63 actum add. a B 65 potestate] voluntate V 65 quidquid] quicumque V 65 alius] illius V 66 cuius principium est aliqua forma naturalis om. (hom.) V 67 est om. V 67 creatio] actio ! V 69 coageret] coaget V 69 impedire] ? Imper**le V 71 si add. hoc V 72 ita add. per B 74 quando] quod V 75 erit] est V 76 si illa actio] sua necessario V 76 actionem] actum V 77 quibuscumque] quibusdam V 78 pars ordinatur] coordinatur V 78 causando] creando V 79 secunda] primus V 79 primae causae, sicut homo non determinat actionem om. (hom.) V 80 solis] solum V 80 creata] causata B 80 increata] incausata B 80 duae] secundae V 81 est om. V 84 nisi om. V 85 illum] ipsum V 85 contradictoria] contradictio B 85 Probatio: vult iste] primo ipse vult 85-86 et per consequens vult illud non fieri om. (hom.) V 86-87 et pro isto o pro quo non potest om. (hom.) V

Respondetur quod vult istum actum fieri voluntate permissiva, et istum non fieri voluntate beneplaciti, et ista non contradicunt. Sed contra: Deus non solum vult permissive
90 sed efficaciter actum istum fieri, sicut vult ignem combuere, quia omnis effectus positivus est a Deo efficiente et per consequens efficaciter volente, et non solum permittente. Confirmatur: certum est quod Deus per suum velle maiorem habet efficaciam respectu huius actus quam habeat voluntas vel velle cuiuscumque domini temporalis respectu actus elicit a servo suo. (Probatio: aliter non valerent rationes suae de primo agente.) Nam
95 non oporteret nisi dominum percipere opus fieri, et non coagere operanti, sicut nec facit dominus servo. Sed dominus temporalis super actionem servi talem habet rationem causae quae est permittens, quia non faceret nisi domino permittente; ergo cum Deus habet maiorem causalitatem super quodcumque effectum positivum, oportet ipsum agere, non solum permittere fieri.

100 Posset dici quod Deus coagit et efficaciter isti | elicit actum fornicationis, aliter nullo modo fieret, sicut nec ignis combueret, tamen ista actio non placet. Ponitur exemplum: voluntas vult efficaciter proicere merces in mari⁶; nam non proicerentur nisi voluntate agente, non solum permittente, et tamen non placet ista volutio, immo nollet illud facere. Et hoc quia nollet antecedens ad illud, scilicet nollet | tempestatem. Eodem modo Deus
105 nunc vult efficaciter istum actum, tamen nollet, quia nollet antecedens ad istum, quia nollet voluntatem creatam hoc velle; sed ex quo voluntas creata hoc vult, Deus necessario hoc vult.

Et solvuntur ista omnia, quia ego dico quod actio et volitio Dei est in potestate mea, quodammodo non simpliciter, sed supposito antecedente. Verbi gratia: sed si aliquid in
110 mundo de actu exteriori sit in potestate mea, ut applicare ignem ad lignum, ergo dico quod oportet eum vel necessario coagere igni vel suspendere ignem ab actione sua – et ita aliquid necessario agit extra se. Aliud exemplum: ostendo quod voluntas creata, supposito quod permittatur habere aliquam actionem quod necesse est quod Deus cooperetur, oportet ad eliciendum illam actionem, quia in potestate hominis est generare hominem supposita
115 generali influentiam. Quaero ergo utrum in ultimo o instanti Deus de necessitate inducat inte**vam. Si sic, habeo propositum, quia necessitatur ad aliquid agendum. Si non inducat inte**vam, ergo manebit materia sine omni forma necessario, quia tantum est o una forma, ut supponunt. Et hoc est impossibile, ut dico. Vel oportet ergo annihilare materiam, vel inducere aliam formam; ergo aliquid agit. Et ita dico quod voluntate mea volente aliquid
120 oportet Deum simul cum hoc velle. Et hoc erit in potestate mea, supposita generali

⁶Standard Aristotelian example, also in Ockham, for conditional willing.

88 permissiva] permissive V 88 et *add. sed del.* nihil B 88 istum] vult illum V 89 ista] isti V 90 omnis] simul? B 93 cuiuscumque] cuiusque B 94 servo suo *trp.* V 94 non valerent] valent ! V 95 non oporteret] si oportet V 95 sicut] sic B 96–97 causae] causare V 97 quae] quod V 97 faceret *del.*? 97 habet *om.* V 98 maiorem] materialem ! V 100 efficaciter] efficitur B 100 elicit] efficienti V 101 fieret *rep.* V 101 actio *add.* sibi [igitur?] V 102 efficaciter] voluntate effici V 102 proicerentur *lectio dubia* V 103 volutio] proiectio B 104 nollet] valet V 104 scilicet nollet] si valet V 104 tempestatem] compestatem B; tempestas V 105 nunc *om.* V 105 vult *add.* non ! V 105 tamen nollet, quia nollet antecedens ad istum *om. (hom.?)* B 108 ista *om.* B 108 quia ego dico quod] quam ego dixi quia V 108 volitio] volutio V 108 Dei] de V 109 sed] quia V 110 ergo dico quod] ego vel V 111 necessario coagere *trp.* V 112 Aliud exemplum: ostendo] Ad exemplum dicendo V 113 aliquam] naturam? V 113–114 quod necesse est quod Deus cooperetur, oportet ad eliciendum illam actionem, quia *om. (hom.?)* V 114 hominis *om.* V 115 instanti *om.* B 115 Deus de necessitate *om.* V 116 necessitatur] necessariam V 118 supponunt] suppono 118 dico] dicitur 118 Vel *om.* V 120 cum] materia V 120 hoc *om.* V

influentia, tamen non est simpliciter in potestate mea, quia posset totum annihilare. Sed si aliquid sit in potestate mea, oportet cum hoc quod actio divina sit in potestate mea.

Sed contra illud oportet concedere quod pro aliquo placeret Deo fieri peccatum. Nam etsi proiecere merces in mari sit simpliciter nolitum, tamen pro isto o tempestatis est
 125 simpliciter volitum, sicut et salus est simpliciter volita quae non potest esse nisi per projectionem mercium in mari. Eodem modo etsi nollet Deus illud fieri, tamen voluntate hoc volente pro illo, oportet dicere quod placet Deo quod fiat.

Et videtur mihi quod oportet hoc concedere tenenti istam opinionem, et tunc pro aliquo instanti o placet Deo quod fiat peccatum, etsi non necessario placeat. Et dices:
 130 placet sibi actus, non deformitas in actu. Contra: impossibile est quod mihi placeat antecedens et quod non placeat consequens ad illud, si scita quod hoc est consequens ad illud. Sed aliquid | est actus voluntatis positivus qui necessario antecedit ad culpam, quia de B 658va potentia divina non posset esse sine culpa (ut velle, non diligere). Nam illud quod est non diligere Deum non solum interpretative sed sub forma propria, potest esse volitum, et
 135 similiter peccatum, sub propria forma et per rationem peccati potest esse volitum. Potest enim velle aliquis fornicari non solum ratione delectationis, sed ratione qua peccatum est, et istud velle non potest non esse peccatum de potentia absoluta Dei, quia | includit V 84vb contradictionem. Nam si non peccat volendo peccatum, ergo peccatum est licite volitum, et quod licite est volitum, non est peccatum, et ideo peccatum quia illicitum.

140 Ideo ut videtur, sine omni errore potest dici quod Deus non immediate causat actum voluntatis quicumque, nec coagit voluntati nisi quia primo creavit eam liberam et illam libertatem in esse conservat. Et illa libertas ex se sit principium sufficiens eliciendi actum voluntatis quaecumque, dummodo conservetur in esse a Deo, ita quod non requiritur alia actio Dei nisi conservatio libertatis voluntatis. Ita etiam de forma naturali, ut videtur,
 145 non oportet quod alio modo agat nisi conservando eam in esse, et ipsa agat. Et pro isto videtur facere Augustinus quantum ad potentias naturales, VII *De civitate Dei*, capitulo 28: *Sic Deus res administrat ut proprios motus agere sinat.*⁷ Pro isto etiam quantum ad potentias liberas facit auctoritas scripturae: Ecclesiastici dicit enim: *Deus ab initio constituit hominem et relinquit eum in manu consilii sui. Adiecit mandata et praecepta*
 150 *sua. Si volueris conservare mandata, conservabunt te.*⁸ Et infra: *Apposuit tibi aquam*

⁷Aug., *De civ.* VII.30 (PL XLI:220); Henry, Scotus, Jean Gerson, Aquasparta quote the same.

⁸*Eccl.* 15:13.

121 tamen *om.* V 121–122 quia posset totum annihilare. Sed si aliquid sit in potestate mea *om.* (*hom.*) V 122 cum hoc | tamen V 123 illud *add.* saltem V 123 pro aliquo | aliquo obiecti 123 aliquo *add.* *sed del.?* p? B 124 nolitum | volitum ! V 124 isto | obiecti V 125–126 per projectionem mercium | proiectum causam mercinam? V 126 nollet *corr.* ex vollet V 126 tamen voluntate | cum V 127 illo *add.* *sed del.?* o? B; cuius obiecti V 127 placet Deo quod | complacet cum quia V 128 oportet *add.* necesse V 128 istam | illam V 129 instanti *om.* B 129 Et dices | Dicit V 131 si scita quod hoc est consequens ad illud *om.* (*hom.*) B 132 est *om.* V 132 de | etsi V 133 diligere). Nam illud quod est non *om.* (*hom.*) V 134 sed | licet V 136 velle aliquis *trp.* V 136 ratione qua | rationem contra 137 istud | illud V 137 quia *om.* V 138 peccat *corr.* ex peccant V 138 est licite | elicit V 139 et | quia B 140 potest dici quod | quia V 141 quicumque | quantumcumque? B 142 libertatem | liberam B 142 sufficiens | efficiens ! B 143 voluntatis *om.* V 143 dummodo *add.* tamen V 143 non | nec V 143–144 alia actio | actio illa B 144 nisi | non V 144 ut videtur *trp.* V 145 alio | aliquo V 145 nisi | non V 145 Et *om.* V 145 isto | illo 146 VII | XII B; XI V 147 28 | 29 V 147 *Sic* | sicut V 147 *ut proprios motus agere sinat om.* V 147–148 isto etiam quantum ad potentias liberas facit auctoritas scripturae: Ecclesiastici dicit enim *om.* V 148–149 *Deus ab initio constituit hominem om.* V 149 *et* | ut V 149 *relinquit* | relinquit 149 *in om.* B 149 *Adiecit* | Adierit V 150 infra | illud et .i. V 150 *aquam* | a quam V

et ignem, ad quod volueris porrigere manum tuam ante hominem vita et mors, bonum et malum, quod placuerit dabitur ei.⁹

Ad argumentum in oppositum, quod inconueniens est dicere quod hic agens in sua actione non dependet ab alio agente, sed non est inconueniens dicere <quod> dependet
155 ab alio agente, agente quidam eadem actione: sic dico in proposito, quod actio cuiuslibet causae secundae dependet ab actione Dei conservante naturam in esse, quia Deus continue agit, sicut sol in causando radium, secundum Augustinum 8 *Super Genesim*; sed
160 non oportet Deum agere ista actione etc. | Contra: auctor *De causis* dicit: causa prima plus influit in effectum quam causa secunda: dico quod verum est, sed tamen non immediate, nec oportet quod qui plus agit quod immediatius agit (substantia plus agit ad productionem substantiae quam accidens, tamen non immediate agit secundum multos).

B
658vb

Ad secundum dico quod inconueniens est dicere aliquem effectum esse non a Deo nec mediate nec immediate, et est error. Et sic non dicitur in proposito.

Contra illud: (1) in hoc est differentia una inter causas accidentaliter ordinatas et
165 causas essentialiter ordinatas, quia causae accidentaliter ordinatae non concurrunt ad effectum producendi. Verbi gratia: accidit Socrati inquantum generat Platonem quod Socrates fuit genitus a patre suo, scilicet Cicerone,¹⁰ et ideo in generando Platonem non oportet quod intersit pater Socratis. Sed in generando Platonem oportet necessario, quod concurrat actio solis, qui est causa universalis cui aliae causae subordinantur essentialiter.
170 <Eodem> modo Deus est causa supraema et voluntas divina essentialiter, ita quod anima dependet in actione sua essentialiter ab eo; ergo oportet quod eius actio concurrat cum actione causae secundae.

Praeterea, (2) non videtur alia ratio quare potest Deus suspendere actionem causae secundae praesente passo, nisi quia subtrahit actionem suam, quia non coagit sibi, sicut
175 communiter dicitur.

Ad primum dico quod actionem causae superioris concurrere ad actionem causae secundae potest dupliciter intelligi: vel quod agens superius eliciat actionem immediate circa passum, sicut facit agens secundus, et quod virtute illarum duarum actionum producitur effectus; et hoc modo sol et homo faciunt <hominem>. Nam sol in passum immediate
180 facit | suum effectum quo non facto non fieret effectus intentus ab homine. Et ista causa dicitur essentialiter ordinata esse. Praeterea, alio modo potest causa concurrere ad effectum producendum ita quod actio causae primae concurrat non immediate ad passum,

V 85ra

⁹*Eccl.* 15:17.

¹⁰‘Cicherone’ (B) or ‘Cycherone’ (V). Weird mistake, can’t explain; maybe from a marginal gloss giving another example – but it also occurs in V, reading something like ‘Cycherone/Concherone’. Another option: read it as ‘a Therone,’ which, according to Mark T., may have to do something with Pindar and ‘sortem Theronis’ (can’t read it in V though).

151 *porrige* | porrigere V 153–154 hic agens in sua actione *om.* V 154–155 sed non est inconueniens dicere <quod> dependet ab alio agente, agente *om.* (*hom.*) V 156 conservante | conservantis? B 156 Deus | dicit V 157 causando | creando V 158 ista | illa V 158 etc. *om.* V 158 Contra *om.* V 158 auctor *De causis* dicit | Dicit auctor *De causis* sic 159 plus *om.* B 160 quod | quia V 160 substantia | ? V 162 dico | dicendum V 162 aliquem | alium B 162–163 nec mediate | non immediate V 163 et *om.* V 164 illud | hoc V 164–165 et causas essentialiter ordinatas *om.* (*hom.*) V 165 essentialiter | causaliter B 165 causae | cum V 166 Verbi gratia | non ergo V 166 quod | quia V 167 in *om.* V 167–168 non oportet quod intersit pater Socratis. Sed in generando Platonem oportet *om.* (*hom.?*); *add.* sed V 169 solis | solum V 170 anima | alia V 172 actione *add.* secundae B 174 secundae *om.* V 174 quia | quod V 174 quia | hoc est V 176–177 secundae | causae B 177 dupliciter intelligi *trp.* V 177 quod | quia V 180 quo non facto non | suum quod non facit nec V 181 causa *om.* B 182 immediate | mediate V

sed concurrat conservando agens in esse, quo non concurrente sub hoc modo non fieret effectus, quia agens in nihil decideret. Et ista causa hoc modo concurrens non minus est
185 essentialis quam alia, immo magis, quia sine alia potest aliquid facere, sine ista nihil. Hoc modo Deus concurrat ad actionem causae secundae.

Ad secundum dico quod quia natura rei agentis est aliquid absolutum, prius secundum naturam sua actione, et ideo Deus sine contradictione potest velle prius | esse volendo
190 posterius non esse; et ideo vult quandoque ignem esse et calefactionem non esse. Et ideo ita est non quia subtrahit actionem suam concurrentem immediate ad calefactionem faciendam. Verbi gratia: ad hoc quod Dominus velit et faciat servum dimittere opus suum, non oportet subtrahere actionem suam qua immediate direxit eum in agendo, quia nunquam talis actio infuit.

B 659ra

[Ad rationes]

Ad argumenta principalia: uterque partis patet per dictam in positione. || Sed tenendo opinionem primam quae est magis communis et consona dictis sanctorum, potest
195 respondere faciliter ad argumenta principalia.

V
desinit.

Ad primum potest dici quod licet ad actum substratum elicatum a voluntate mala consequatur deordinatio ut sic habet reduci in voluntatem malam tanquam in causam immediatam, ratione tamen nec* actus substrati habet reduci in Deum tanquam in causam primam, quia ut sit est aliquid positivum et bonum. Et quando dicitur quod quidque
200 causat antecedens, necessario causat consequens, dico quod ista est vera quando aliquid antecedens, per se et necessario ex causis intrinsicis consequitur consequens, sicut qui causat hominem causat animal. Peccatum autem et deordinatio in actio substrato voluntatis non sic se habet ad actum illum, immo posset esse ille actus substratus bonus
205 a solo Deo causatus sine quacumque deordinatione; sed hanc deordinationem habet ex voluntate creata concurrente.

Ad aliud dico quod nullus est actus per essentiam malus, sed pro tanto aliquis actus est malus ratione deordinationis annexa ex voluntate, tanta mala et perversa, et per hoc* vocet facienti et ei cui fit.

Per idem ad aliud, quia licet actus elicatus a mala voluntate ratione naturae* ex Dei sapientia, diligitate*, et voluntate concurrente sit ordinatus ad debitum finem; ratione tamen voluntatis creatae perversae inordinatus dicitur – sicut et effectus fortuiti dicunt
210 accidere praeter intentionem agentis particularis, nunquam tamen determinatur accidere praeter intentionem et ordinationem agentis universalis, scilicet Dei omnia in seipsum ordinantis.
215

Ad aliud dico quod Deus dicitur esse causa actus substrati eliciti a voluntate immediate ipsum causando quantum ad naturam, et cooperando voluntati perversae tamen libere, et ex illa voluntate perversa habet malitiam, quia sicut dicit Augustinus | XI *De civitate Dei*, sic Deus res administrat ut suos motus agere sinat.¹¹

B 659rb

Ad ultimum dicendum quod non est inconveniens aliquid a Deo esse prohibitum et per consequens nolitum voluntate beneplaciti, quod tamen est a Deo volitum voluntate signi et permissivi; aliter esset impossibile in universo accidere mala, nisi Deus permitteret ea

¹¹Ut supra.

183 non om. V 184 causa om. V 184 est om. V 185 ista om. V 187 aliquid absolutum] aliquid ablatum V 188 sua] suam B 189 vult quandoque] quando V 192 qua] quae V 194 per dictam in] in praedictam 198 ut corr. ex et 210 actus] accidens ! B

feri, sicut habet videri primo libro *Sententiarum*, d. 46. Permittit autem ea fieri quia ex malis facit elicere bona, sicut dicit Augustinus in *Enchiridion*.